Sisäministeriö NEUVOSTORAPORTTI SM2021-00325

KVY Rytkönen Riikka(SM) 30.08.2021

Asia
OSA; Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 15.-16.7.2021; Sisäasiat

Kokous
Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 15.07.2021 - 16.07.2021

Rikostorjuntaa digitaalisena aikana koskevassa keskustelussa keskityttiin erityisesti tekoälyn hyödyntämiseen lainvalvontaviranomaisten työssä. Keskustelu oli jatkoa kesäkuun OSA-neuvostossa aloitetulle keskustelulle tekoälyä koskevan asetusehdotuksen vaikutuksista lainvalvontaviranomaisten käytännön työhön. Puheenvuoroissa peräänkuulutettiin lainvalvontaviranomaisten toimintamahdollisuuksien takaamista ja tuettiin lainsäädännön kehittämistä. Tasapaino perusoikeuksien ja tarvittavien työkalujen välillä on löydettävissä. Keskustelua toivotaan lisää biometrisen etätunnistamisen hyödyntämisestä reaaliaikaisesti. Myös koulutuksen merkitys uusien tekoälyyn perustuvien työkalujen käyttöönotossa nostettiin esiin.

Puheenjohtaja informoi ministereitä 9.-10.6.2021 järjestetystä Brdon prosessin sisäministerikokouksesta, jonka aiheena oli Länsi-Balkanin alueen muuttoliikehaasteet. Jäsenmaat eivät käyttäneet asiakohdassa puheenvuoroja. Virastot kertoivat tukitoimistaan Länsi-Balkanin alueen maille.

Schengen-strategiasta käyty keskustelu noudatteli pitkälti jo aiemmin kuultuja kantoja. Oikeutta palauttaa sisärajavalvonta pidettiin tärkeänä, mutta toisaalta korostettiin, että sen tulee olla viimesijainen keino. Ensisijaisesti tulisi hyödyntää korvaavia toimenpiteitä. Yksimielisyys vallitsee vahvan ulkorajavalvonnan merkityksestä Schengenin kulmakivenä. Eniten jäsenmaita puolestaan jakaa EU:n yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan ja Schengenin linkitys toisiinsa.

Työlounaan aiheena oli eteneminen EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistuksessa. Keskustelussa toistui tutut jakolinjat ja osa maista pitää edelleen kiinni pakettiratkaisusta, eikä voi hyväksyä etenemistä tiettyjen ehdotusten käsittelyssä ennen muita. Eniten valmiutta on edetä Eurodac-asetuksen osalta.

1. Rikostorjunta digitaalisena aikana

Ministerit keskustelivat kokouksessa rikostorjunnasta digitaalisena aikana. Keskustelu oli jatkoa kesäkuun OSA-neuvostossa aloitetulle keskustelulle tekoälyä koskevan asetusehdotuksen vaikutuksista lainvalvontaviranomaisten käytännön työhön.

EUROPOL ja puheenjohtajamaa Slovenian poliisin edustaja esittelivät ensin ministereille käytännön tapauksia, joissa on hyödynnetty digitaalisia työkaluja, sekä digitalisoitumiseen liittyviä käytännön haasteita, joita poliisityössä kohdataan tänä päivänä. Lainvalvontaviranomaisten näkökulmasta ensimmäinen prioriteetti on salattuun tietoon pääsyn varmistaminen. Toinen elementti on elektronisen todistusaineiston käyttö oikeuskäsittelyissä. Myös yhteistyö yksityisen sektorin, kuten pankkien kanssa on tärkeää. Lisäksi tekoälyä voidaan hyödyntää rikostiedustelussa, jotta valtavat tietomäärät kyetään analysoimaan ja poimimaan sieltä oleellinen tieto. Rikolliset ovat erittäin motivoituneita hyödyntämään teknologian suomia mahdollisuuksia tehdä entistä vaikeammin havaittavia ja tutkittavia rikoksia. Poliisilla täytyy olla toimivat digitaaliset työkalut tähän uhkaan vastaamiseksi ja kansalaisten suojelemiseksi.

Komissio totesi kuultujen esimerkkien todistavan tarpeen lainsäädännön päivittämiselle. Kansalaisten turvallisuuden ja yksityisyyden suojan välillä on löydettävä balanssi. Vahva lainsäädäntö varmistaa lainvalvontaviranomaisten toimintakyvyn ja samalla läpinäkyvyyden ja kansalaisten luottamuksen. Sisäisen turvallisuuden kannalta olennaista on huomata, että monet lainvalvontaviranomaisten käyttämät tekoälyä hyödyntävät tietojärjestelmät on luokiteltu korkean riskin järjestelmiksi. Myös korkean riskin sovellukset tulee mahdollistaa ja ne vaativat tiukempaa sääntelyä. Komissio on vahvasti sitoutunut uusien teknologioiden hyödyntämiseen lainvalvontaviranomaisten tukena. EU-virastojen rooli on tärkeä. Erityisesti juuri hyväksytty uusi EUROPOLin mandaatti on tärkeä tässä.

EP/LIBE-valiokunnan puheenjohtaja totesi, että EU-virastojen rooli on tärkeä ja niillä tulee olla rooli rikostorjunnassa. Yksityisyyden varmistaminen on puhuttanut paljon EP:ssä. Balanssin löytäminen on tässä asiassa tärkeintä. EP tulee pyytämään jatkossakin arvioita lainsäädännön toimivuudesta ja arvioimaan näin mm. perusoikeuksien toteutumista. EP on erittäin halukas tukemaan rikollisuuden vastaisessa taistelussa.

Keskustelussa peräänkuulutettiin lainvalvontaviranomaisten toimintamahdollisuuksien takaamista ja tuettiin lainsäädännön kehittämistä. Lainvalvontaviranomaisilla tulee olla tarvittavat tekoälyyn perustuvat työkalut ja yksityisyydensuoja ei osaa olla niiden kehittämisen esteenä. Tasapaino perusoikeuksien ja tarvittavien työkalujen välillä on löydettävissä. Koko ketjun tulee toimia alkaen poliisityöstä kentällä ja päättyen tuomioistuimen toiminnan varmistamiseen. Vaikutusarvioinnit ovat tärkeitä ja niillä varmistetaan myös kansalaisten luottamus. Keskustelua tarvitaan lisää biometrisen etätunnistamisen hyödyntämisestä reaaliaikaisesti. Koulutuksen merkitystä uusien tekoälyyn perustuvien työkalujen käyttöönotossa korostettiin useissa puheenvuoroissa.

Suomi totesi eettisten kysymysten huomioimisen lainsäädännön valmistelussa olevan tärkeää. EU voi toimia tässä suunnannäyttäjänä koko maailmalle. Lainvalvontaviranomaiset tarvitsevat riittävät työkalut ja käytettävissä olevan tiedon määrä on kasvanut merkittävästi. EU-rahoituksen ja yhteisten innovaatioiden rooli on tärkeää. Ihmisten osuus tulee säilyä jatkossakin tärkeänä.

Puheenjohtaja totesi lopuksi, että viestiä tekoälyn merkityksestä rikostutkinnassa tulee viedä myös kunkin maan televiestinnästä vastaaville ministereille, joiden vastuulla on tekoälyä koskevan asetusehdotuksen käsittely.

2. Brdon prosessin sisäministerikokouksen seuranta

Puheenjohtaja tiedotti ministereitä 9.-10.6.2021 järjestetyn Brdon prosessin sisäministerikokouksen päätelmistä. Brdon prosessin tavoitteena on yhteistyön vahvistaminen Länsi-Balkanin alueen maiden kanssa. Kesäkuun kokouksen aiheena oli Länsi-Balkanin alueen muuttoliikehaasteet ja niihin vastaaminen. Esillä oli erityisesti maahantulijoiden tunnistaminen ja rekisteröinti, tietojenvaihto, palautusten tehostaminen, ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunta. Jäsenmaat eivät käyttäneet asiakohdassa puheenvuoroja.

Komissio muistutti, että siirtolaispaine Länsi-Balkanilla on kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna. EU:n prioriteetit alueella ovat ulkorajavalvonnan kehittäminen, ihmissalakuljetuksen vastainen taistelu, vastaanotto- ja turvapaikkakapasiteetin kehittämisen sekä palautusten tukeminen, järjestäytyneen rikollisuuden, ml. korruption vastainen taistelu, sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunta.

3. Schengen-strategiaa koskeva tiedonanto – jatkoaskeleet

Kokouksessa jatkettiin keskustelua Schengen-strategiasta, josta käytiin alustava näkemystenvaihto kesäkuun OSA-neuvostossa komission tiedonannon pohjalta. Tarkoituksena oli keskustella erityisesti jäsenmaiden odotuksista liittyen Schengenin rajasäännöstön uudistamiseen, jota koskevan ehdotuksen komissio on ilmoittanut antavansa kuluvan vuoden loppuun mennessä.

Komissio esitteli strategian keskeisen sisällön ja sen perustana olevat kolme pilaria. Komissio korosti korvaavien toimenpiteiden merkitystä, jotta sisärajatarkastuksista päästään eroon ja niiden käyttö voidaan rajata ainoastaan viimesijaiseksi keinoksi. Komissio totesi, että pandemia osoitti merkittäviä haasteita yhteisten ja koordinoitujen toimenpiteiden toimeenpanossa sekä sisä- että ulkorajoilla. Tällä hetkellä lainsäädäntö ei mahdollista vahvempaa koordinointia. Schengenin rajasäännöstön päivitys tulee sisältämään elementtejä, joilla tilannetta voidaan kehittää. Jäsenmailla tulee olla oikeus sisärajatarkastusten käyttöönottoon, jos ne todella ovat tarpeen. Poliittista ja teknistä dialogia tarvitaan sisärajatarkastuksista eroon pääsemiseksi.

EP/LIBE-valiokunta korosti Schengenin merkitystä kansalaisten kannalta. Pandemian opeista on keskusteltava ja tarvittavat lainsäädännön päivitykset tulee tehdä. EP tukee Schengenin kehittämistä ja Bulgarian, Romanian ja Kroatian Schengen-jäsenyyttä. Kaikkien jäsenvaltioiden on kannettava vastuunsa, jotta alueen turvallisuus voidaan taata. EP on huolestunut ulkorajoilla tapahtuvista laittomista push back -toimista.

Käyty keskustelu noudatteli pitkälti jo aiemmin kuultuja kantoja. Oikeutta palauttaa sisärajavalvonta pidettiin tärkeänä, mutta toisaalta korostettiin, että sen tulee olla viimesijainen keino. Ensisijaisesti tulisi hyödyntää sisärajavalvontaa korvaavia toimenpiteitä. Poliisiyhteistyö ja uusien teknologioiden käyttöönotto, sekä tiedonvaihdon kehittäminen nähtiin tässä keskeisinä työkaluina. Viime vuosien kriiseistä tulee oppia ja jäsenmaiden keskinäinen luottamus ja sen palauttaminen on tärkeää. Yksimielisyys vallitsee vahvan ulkorajavalvonnan merkityksestä Schengenin kulmakivenä. Eniten jäsenmaita puolestaan jakaa EU:n yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan ja Schengenin linkitys toisiinsa.

Suomi totesi, että strategia on hyvin pitkälti sen ajatusten mukainen erityisesti kolmen pilarin osalta. Ulkorajavalvonnan osalta tietojärjestelmähankkeiden toimeenpano on kriittistä. Schengenin rajasäännöstön kehittäminen tulisi tehdä EU:n yhdennetyn rajaturvallisuusmallin rakenteen mukaisesti, erityisesti huomioiden rajaturvallisuuden neljä kehää (4-portainen maahantulomalli). Teknologian tuomat mahdollisuudet tulee hyödyntää korvaavien toimenpiteiden osalta perusoikeudet huomioiden. Tässä Europolilla voisi olla nykyistä merkittävämpi rooli. Jäsenmaiden rooli tulee säilyttää vahvana.

Jäsenmailla tulee olla mahdollisuus ottaa käyttöön sisärajatarkastukset, mutta vasta viimeisenä keinona.

4. Lounaskeskustelu: Eteneminen EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistuksessa

Työlounaalla keskusteltiin EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistuksesta. Puheenjohtaja halusi selvittää etenemismahdollisuuksia ja erityisesti sitä, voidaanko jotkin lainsäädäntöhankkeet irrottaa paktikokonaisuudesta. Keskustelussa toistettiin aiempia kantoja ja osa maista pitää tiukasti kiinni pakettiratkaisusta, jonka mukaan mistään ei ole sovittu, ennen kuin kaikesta on sovittu. Eniten valmiutta edetä löytyy Eurodac-asetuksen osalta.

Suomen edustajat
Ylijohtaja Laura Yli-Vakkuri (SM) ja Tomi Tirkkonen (EUE)

Asiakirjat
Puheenjohtajan keskusteluasiakirjat

Liitteet

Viite

Asiasanat	henkilöiden vapaa liikkuvuus, Länsi-Balkan, maahanmuutto, muuttoliike, oikeus- ja sisäasiat, poliisiyhteistyö, rajavalvonta, tekoäly, tietojenvaihto oikeus- ja sisäasioissa, ulkorajat, sisäraja
Hoitaa	**LVM, OM, SM, TEM, UM, VM**
Tiedoksi	EUE, LIIVI, OKM, PLM, STM, TULLI, VNK, VTV